

KRISTIN NATVIG AAS

Patriarkatsteoriernas maktförståelse bör nyanseras

Gerda Lernalers patriarkatsteori får här en systematisk och kritisk granskning av Kristin Natvig Aas. Hon påtalar behovet av ett maktbegrepp som inte undervärderar kvinnans betydelse. Hon menar att Lernalers arbete skulle blivit fruktbarare om såväl direkta som indirekta former av makt beaktats.

Önskan att beskriva och förklara maktförhållandet mellan könen har intagit en central plats inom stora delar av den kvinnohistoriska forskningen. Den patriarkala samhällsstrukturen har utgjort den teoretiska utgångspunkten för ett flertal av dessa forskare, i synnerhet på 1960- och 70-talen. I Storbritannien och USA finns flera duktiga och etablerade kvinnohistoriker som fortfarande bygger sina arbeten på patriarkatsteorier.

Här i Norden är det däremot få forskare som har detta perspektiv, men fortfarande råder en viss oenighet om huruvida det är kvinnor eller kön som ska stå i fokus för den kvinnohistoriska forskningen. De forskare som vill sätta kvinnan i centrum är nu oroliga för en utveckling där forskningens fokus inte längre nödvändigtvis riktas mot kvinnan utan mot kön. Om man inte längre sätter kvinnors underordning och vanmakt i centrum kommer man att osynliggöra den faktiska snedfördelningen i samhället. Man hävdar att de landvinningar som den tidigaste feministiska forskningen uppnådde kan gå förlorad om också manshistoria blir en naturlig del av kvinno- eller könshistorien.

De forskare som representerar kvinno-/könshistoria hävdar å sin sida att ett ensidigt studium av kvinnor kan leda till att samspillet mellan män och kvinnor osynliggörs. Resultatet av en sådan fokusering kan lätt bli en makt-/vanmaktsforskning där könet avgör om man kan utöva makt eller inte. Endast genom att undersöka relationerna samt förändringarna av dessa kan man uppnå en ny-

anserad förståelse av förhållandet mellan könen, hävdar dessa forskare.¹

Renodlad patriarkatsteori

En av de historiker som haft en renodlad patriarkatsteori som utgångspunkt är Gerda Lerner. Hon försöker i sin bok *The Creation of Patriarchy* förklara när, hur och varför män och kvinnor i västvärlden i samarbete har utvecklat och institutionaliserat den patriarkala samhällsstrukturen. Lernalers verk är unikt inte bara därför att hon är den första historiker som försöker ge en sammanhållen förklaring till patriarkatets uppkomst och utveckling, utan också därför att verket är till bredden fyllt av ett källmaterial som har varit relativt okänt för kvinnohistoriker. Boken är inte särskilt känd bland norska kvinnohistoriker trots att den är skriven av en av USA:s ledande kvinnohistoriker. Den förtjänar såväl en presentation som en närmare analys, och den bör betraktas i ljuset av den utveckling som författaren själv har genomgått.²

Gerda Lerner föddes i Österrike på 1920-talet och fick sin grundutbildning där. När nazisterna ockuperade landet flydde hon till USA där hon 20 år senare återupptog sina studier. 1964 höll hon som student sin första kurs med namnet "Great Women in American History".³ Sin professionella historikerkarriär påbörjade hon 1967 med en biografi över Sarah och Angelika Grimké, *The Grimké Sisters from South Carolina: Rebels against Sla-*

very.¹ Lerner arbetade också för att föra ut sin egen och andra historikers kunskap om tidigare kvinnors liv och samhällsengagemang till en bredare publik. Ganska snart kom hon att intressera sig för problematiken kring ras, etnicitet, klass och kön.²

Historiografin blev viktig för Lerner och hon skrev ett flertal böcker och artiklar innehållande en ansenlig mängd insamlat och systematiserat källmaterial om kvinnor.³ På det här sättet hjälpte hon många historiker som ville framhäva kvinnornas historia. Lerner kan således räknas till pionjärerna inom det här området.

Under tiden ökade behovet av teoretiska ramar för att förklara maktförhållandena mellan könen. Lerner uttrycker det på följande sätt: "I now was critical of the 'compensatory and contribution history' framework, in which much of my own work had been cast."⁴ Efter dessa viktiga bidrag till kvinnohistorien gick det åtta år innan hon publicerade en ny bok – *The Creation of Patriarchy*.

It began in 1977 with a few questions which had occupied my attention, on and off, for over fifteen years. They led me to the hypothesis that it is the relationship of women to history which explains the nature of female subordination, the causes for women's cooperation in the process of their subordination, the conditions for their oppositions to it, the rise of female consciousness.⁵

Lerners hypotes går m.a.o. ut på att kvinnornas underordning under männen kan förklaras utifrån kvinnornas förhållande till historien. Detta nytänkande utgör ett viktigt bidrag till den process som alltid är aktuell inom den kvinnohistoriska forskningen.

Gerda Lerner är en mycket erkänd nutidshistoriker med eminent empirisk kunskap och stor erfarenhet av kvinnohistorisk forskning. Många betraktar henne som USA:s "Grand Old Lady", och hennes önskan att "skriva en ny totalhistoria" diskuteras såväl bland kvinnohistoriker som bland manshistoriker långt utanför USA:s gränser.⁶ Av den anledningen emotsåg man med stort intresse boken *The Creation of Patriarchy* som mycket riktigt fick strålande recensioner.⁷

Det unika med den här boken är att Lerner bokstavligen försöker hitta själva grunden för patriarkatets framväxt. Detta gör hon bl.a. genom att beskriva hominidernas utveckling mot homo sapiens sapiens samt utvecklingen från jägar/samlarsamhälle till hortikulturellt samhälle. Med hjälp av detta evolutionära perspektiv lyckas Lerner även fånga de religiösa förändringarna vilket varit av stor vikt för vår syn på könsrelationer i ett kvinnohistoriskt perspektiv.

Lerner beskriver hur den starka fruktbardyrkan av Modergudinnan gradvis får vika för monotheismen som hon menar utgör grunden för patriarkatets framväxt. Denna klara koppling mellan religion och kvinnors samhällsliga position så tidigt som 1000–500 f.Kr. är intressant. Troligen kan denna teori också inspirera andra historiker att närmare undersöka religionens betydelse för relationen mellan könen. Lerners förmåga att inspirera andra tycks också ha varit betydelsefull för det positiva mottagandet av boken, *The Creation of Patriarchy*.

Det är respektgivande när någon ger sig i kast med ett så viktigt men oerhört svårt projekt som Lerners. Om hon verkligen på ett övertygande sätt har lyckats analysera hur och varför det patriarkala samhället skapades, kommer detta naturligtvis att få en stor betydelse för kvinno- och könshistoriens logiska grund. Verket förtjänar därför en grundlig analys av konsistensen och logiken i hennes teori. Det förefaller dessutom viktigt att analysera de metodiska grepp som Lerner använt för att verifiera sin teori.

Kvinnorna har aktivt upprätthållit patriarkatet

Enligt Gerda Lerner anses patriarkatet traditionellt härstamma från den grekiska och romerska lagstiftningen där man fastslog att hushållets manliga överhuvud hade absolut juridisk och ekonomisk makt över kvinnliga och manliga familjemedlemmar.

Lerner finner den här uppfattningen problematisk eftersom den ger intryck av att patriarkatet uppstod i den klassiska antiken

och att det upphörde med kvinnornas rösträtt på 1900-talet.¹¹ Hon invänder:

The patriarchal dominance of male family heads over their kin is much older than classic antiquity; it begins in the third millennium B.C. and is well established at the time of the writing of the Hebrew Bible.¹²

Lerners egen definition är vidare. Den innebär inte bara "the manifestation and institutionalization" av manlig dominans över familjens kvinnor och barn, utan innefattar också männens generella dominans i samhället. Men den innebär inte "that women are either totally powerless or totally deprived of rights, influence and resources".¹³ Hon hävdar att historieforskningen har varit androcentrisk (manscentrerad) och att den därigenom har dolt kvinnors aktiva och samarbetsande roll. Patriarkatet hade aldrig kunnat uppstå och överleva under så många år utan kvinnornas godkännande och samarbete.¹⁴ Kvinnorna har accepterat patriarkatet p.g.a. den indoktrinering som de har utsatts för; deras sociala kön har definierats utifrån de biologiska egenskaperna.¹⁵

Eftersom kvinnorna kontrollerades och nedvärderades av männen förvägrades de utbildning och kunskap om sin egen historia, hävdar Lerner. Ändå poängterar hon att man inte bör uppfatta kvinnorna som offer:

While women have been victimized by this and many other aspects of their long subordination to men, it is a fundamental error to try to conceptualize women primarily as victims.¹⁶

Lerner framhäver alltså att kvinnorna, som utgör majoriteten av jordens befolkning, inte bara har varit offer för patriarkatet, utan att de också aktivt har deltagit i att upprätthålla detsamma.¹⁷

Min huvudkritik mot Gerda Lerner avser bl.a. hennes kronologi. När uppstod patriarkatet? Och hur gick det till? Vidare ifrågasätter jag Lerners uppfattning om äktenskap och kvinnoutväxling under tidig historisk tid, hennes uppfattning om hur dessa äktenskap ingicks samt vilken funktion de hade i kollektiva s.k. "primitiva" samhällen.

Patriarkatet ersatte ett egalitärt samhälle

En av Lerners grundsatsar går ut på att patriarkatet är ett historiskt fenomen och att det därför är föränderligt. Historiska fenomen uppstår, förändras och kan även försvinna. Lerner hävdar att det före patriarkatet fanns en alternativ samhällsordning vilken omtalas som "relatively egalitarian".¹⁸

Lerner skildrar aldrig utvecklingsprocessen från ett egalitärt till ett patriarkalt samhälle på något sammanhängande sätt i sin bok, och det är mycket svårt att få något grepp om hennes teori i det här avseendet. I min analys försöker jag komma fram till kronologin i den utveckling som Lerner har velat påvisa. Om man vill visa att patriarkatet är en historisk företeelse som har uppstått vid en given tidpunkt, är kronologin av avgörande betydelse för argumentens hållbarhet.

Lerner hävdar att patriarkatet under det tredje årtusendet f.Kr. ersatte en egalitär samhällsordning: "The period of the 'establishment of patriarchy' was not one 'event' but a process of developing over a period of nearly 2500 years, from app. 3100 to 600 B.C."¹⁹

Med stöd i enskilda antropologiska och psykoanalytiska forskningsresultat ger Lerner en kort framställning av neolitiska jägar- och samlarsamhällen. Arbetsfördelningen mellan könen byggde på att kvinnorna har den biologiska förutsättningen att föda barn samt på att männen jagade och försvarade de sårbara kvinnorna och barnen mot yttre faror. Lerner hävdar att den biologiska könsskillnaden inte består i skillnader mellan mäns och kvinnors fysiska styrka och uthållighet, utan att den endast består i reproduktiva skillnader, "specifically women's ability to nurse babies".²⁰ Denna funktionella arbetsfördelning – där kvinnor födde och tog hand om barnen samt samlade föda, där män skötte försvaret och jagade – medförde att de grupper som accepterade och institutionaliserade den här arbetsfördelningen var mera "likely to survive".²¹

Den empiriska basen för sin teori finner Lerner i den anatoliska byn Catal Hüyük som

existerade omkring 6500 f.Kr. De slutsatser som man kommit fram till efter utgrävningarna av den här byn utgör grunden för Lernalers påstående att det har existerat ett relativt egalitärt samhällssystem.²²

Enligt arkeologen Mellaart som ledde de flesta utgrävningarna, var släktskapssystemet i Catal Hüyük både matrilocalt och matrilineärt.²³ Enskilda antropologer har enligt Lerner hävdad att Catal Hüyük var ett matriarkalt samhälle.²⁴ Denna möjlighet avvisar hon emellertid bestämt. Lerner definierar maktfördelningen i Catal Hüyük som en "alternate model of patriarchy" och "relatively egalitarian" utan att för den skull förklara eller diskutera vad hon menar med detta, något som naturligtvis försvarar förståelsen av hennes resonemang och teori. Även om matrilinearitet och matrilocalt "confer certain rights and privileges on women, decision-making power within the kinship group nevertheless rests with elder males".²⁵ Vidare hävdar hon att ingenting i "Mellaart's evidence proves shared authority" samt att "authority...might have rested in heads of kin groups or in a group of elders."²⁶

Kan inte bevisa att patriarkatet är historiskt

Man kan alltså fråga sig vad Lerner egentligen menar när hon karakteriserar Catal Hüyük som ett egalitärt samhälle. Läsaren sitter kvar med en mycket oklar uppfattning om maktfördelningen i det egalitära samhälle som Lerner hävdar fanns i Catal Hüyük. Å ena sidan säger hon sig hålla med om att samhället var matrilineärt och matrilocalt och att staden representerar en "alternate model to that of patriarchy".²⁷ Å andra sidan ser hon inget i Mellaarts fynd som tyder på att auktoriteten fördelades mellan invånarna, utan att den snarare ägdes av en mindre grupp. Hur kan man ha ett egalitärt samhälle om auktoriteten varken delas mellan invånarna eller mellan könen?

Hur kan Lerner påstå att "Catal Hüyük offers us hard evidence of some sort of alternate model to that of patriarchy" när hon

samtidigt slår fast att det i matrilineära och matrilocala samhällen är äldre män som besitter "decision making power". Man får konstatera att Lerner inte har kunnat påvisa något alternativ till den patriarkala samhällsstrukturen. Därmed har hon inte heller verifierat sitt påstående att patriarkatet är historiskt.

I otakt med sina egna argument

Lernalers resonemang omkring hur detta "egalitära" samhälle omintetgörs och hur patriarkatet växer fram är intimt förknippat med argumenteringen ovan. Den patriarkala familjen bildar fundamentet för det institutionaliserade patriarkatet.²⁸

Enligt Lerner skulle det alltså vara klart att den patriarkala familjen uppstår under det tredje årtusendet f.Kr., men varför och hur?²⁹ Dessa frågor ger inte författaren något entydigt svar på, vilket jag snart ska återkomma till.³⁰

Ett annat problem utgör, som jag tidigare nämnt, hennes påstående att mannen är familjens överhuvud även i matrilineära och matrilocala samhällen.³¹ Om detta stämmer skulle den patriarkala familjen ha funnits redan i Catal Hüyük även om stadens släktskapssystem var matrilineärt och matrilocalt.³² Det innebär i sin tur att den patriarkala familjen bör ha förekommit åtminstone omkring 6500 f.Kr., men Lerner hävdar själv att den uppstod först under det tredje årtusendet f.Kr. I det här fallet går Lerner i otakt med sina egna argument och sina egna dateringar.

Lerner lägger emellertid stor vikt vid fenomenet kvinnoutväxling i sitt resonemang kring den patriarkala familjens framväxt. Så som Lerner framställer saken, ingås äktenskapen med denna metod. Hon bygger därvid på sin tolkning av Lévi-Strauss:

The customary right of male family members (fathers, brothers, uncles) to exchange female family members in marriage antedated the development of the patriarchal family and was one of the factors leading to its ascendancy.³³

Enligt denna utsaga skulle den omtalade seden existera före tillkomsten av den patriarkala familjen. Den oundvikliga frågan blir därför: *varför accepterade kvinnorna detta?* Frågan blir ännu mera aktuell om man kopplar den till Lerner's tolkning av kvinnoutväxling som hon anser vara "enforced marriages". Dessa genomfördes tidvis med mycket våldsamma metoder.³¹ Efter framväxten av den patriarkala staten som enligt Lerner bildas efter förebild av den patriarkala familjen, måste kvinnoutväxlingen nödvändigtvis ha förekommit även i egalitära samhällen. Därmed blir det ganska obegripligt att män kunde förmå likvärdiga kvinnor att gå med på detta, om nu utväxlingen hade den våldsamma karaktär som Lerner hävdar.³²

Det är dock inte uppenbart hur Lerner kommer fram till att våld förekommit vid kvinnoutväxlingen. Företeelsen kan t.ex. beskrivas som "forceful removal of women from their home tribe", rituell dellorering och våldtäkt.³⁶ Dessa antaganden bygger hon på Claude Lévi-Strauss, men hon ger ingen referens till var denne ska ha skrivit att kvinnoutväxlingen försiggick under så våldsamma former. Vad jag förstär tar Lévi-Strauss avstånd från dylika idéer.³⁷

Nu finns det andra forskare, som t.ex. Eleanor Leacock och Elise Boulding, som tolkar kvinnoutväxlingen på ett helt annat sätt än Lerner. De poängterar betydelsen av äktenskapets ingående och undersöker denna procedur i ljuset av den funktion som äktenskapet hade i "primitiva" samhällen. Därigenom når de fram till såväl kulturella variationer beträffande maktförhållandet mellan könen som båda könen's utbyte av äktenskapet.³⁸

Om Lerner hade lagt vikt vid dessa förhållanden kunde man kanske ha förstått varför jämlika kvinnor accepterade äktenskapliga allianser.³⁹ Men eftersom Lerner inte gör det, blir inte hennes slutsatser särskilt konsistenta. Inte heller har hon lyckats med att logiskt eller empiriskt underbygga teorin om att makten låg i de äldre människens händer oavsett släktskapssystem, eller teorin om att kvinnoutväxlingen försiggick under våldsamma former.

Vördnad inför gamla

Lerner försöker förklara hur män som grupp kunde underordna kvinnor som grupp. Förklaringen skulle vara att processen måste ha skett inom familjen där man hyste stor vördnad för de gamla. Hon skriver:

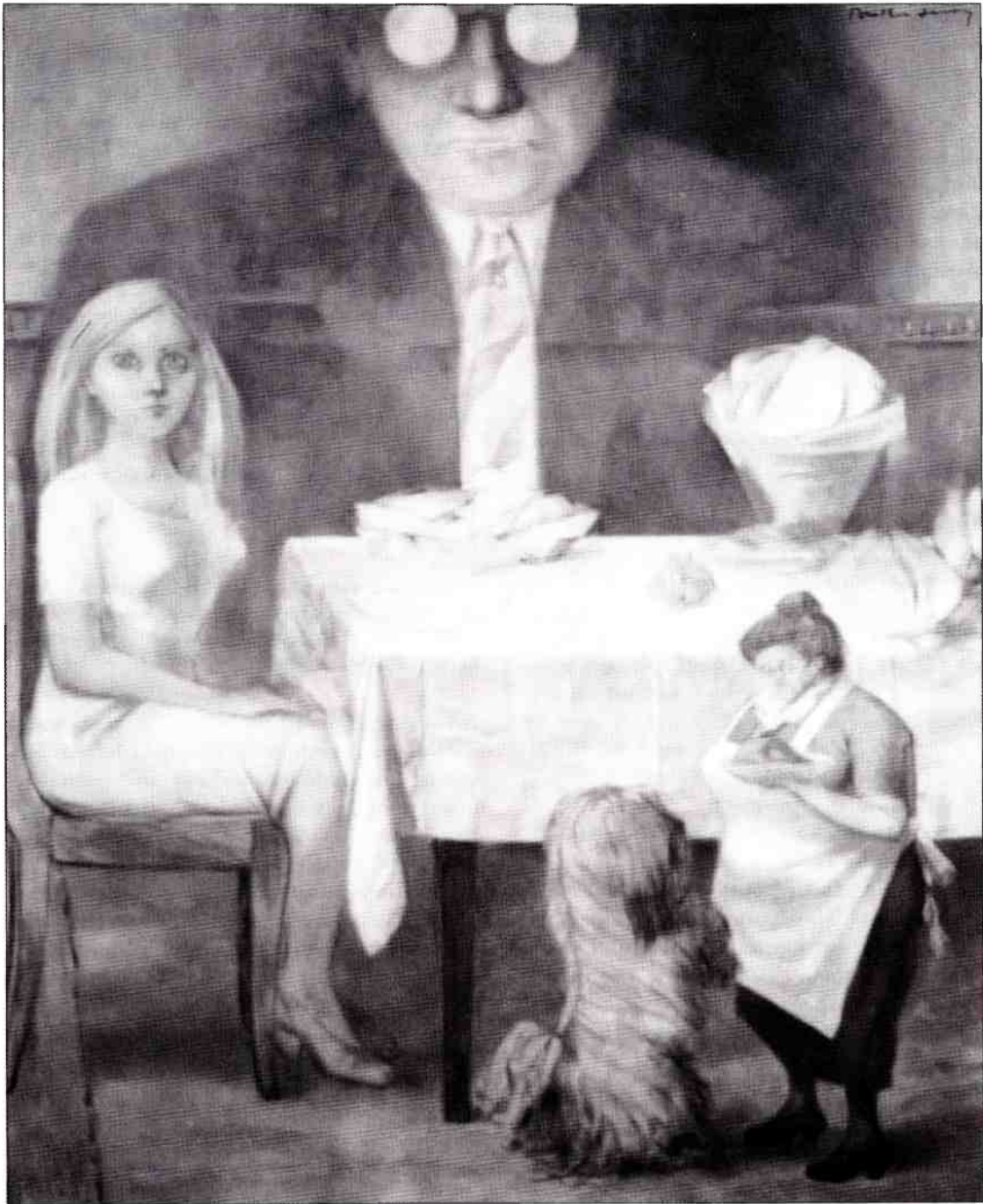
Most likely, the subordination of women-as-group to men-as-group, which must have taken centuries to become firmly established, took place within each kinship group, the deference of the young to the old. This form of deference which is perceived as cyclical, therefore just – each person taking their turn at subordination and dominance – formed an acceptable model for group deference.⁴⁰

Så långt kan man bara hålla med, men fortsättningsvis blir hennes resonemang något lättvindigt.

By the time women discovered that the new kind of deference exacted from them was not of the same order, it must have been so firmly established as to seem irrevocable.⁴¹

Lerner fördjupar inte det här påståendet som därmed kommer att hänga i luften. Det verkar hursomhelst märkligt att vördnaden inför gamla, d.v.s. en åldersfaktor, "plötsligt" kan förvandlas till en könsfaktor. Hur kan man förklara att kvinnor som har åtnjutit respekt och vördnad för sin ålder med ens inte får detta längre? Och hur kan man förklara att kvinnorna accepterade denna förlust?

Om Lerner i detta sammanhang hade diskuterat grader och former av makt kunde det kanske ha kommit fram att vissa maktformer är mer knutna till män och att dessa kan bli utslagsgivande i givna situationer. Men sådana tankar tar hon inte upp. Och varför skulle det ha tagit så lång tid att utveckla det här systemet att det redan hade hunnit bli väletablerat och institutionaliserat innan kvinnorna ens upptäckte det? Inte heller här ger Lerner någon förklaring. Hon har inte lyckats använda detta argument för att förklara hur den patriarkala familjen uppstår. På det här sättet stämmer hennes slutsatser dåligt överens med den föregående beskrivningen.

Familjporträtt, olja på duk av Dorothea Tanning (foto: Malmö konsthall).

Så här långt måste jag konstatera att Lerner i sin bok varken har fört en övertygande argumentering för existensen av ett egalitært samhälle före det patriarkala eller gett en trovärdig förklaring till uppkomsten av den patriarkala familjen.

Offerperspektiv och bristfälliga maktdefinitioner

Ett av de största problemen med att använda ett patriarkaliskt perspektiv är att man tar sin utgångspunkt i det faktum att män är överordnade kvinnor så att de i kraft av sitt kön kan besitta makt över kvinnor. Detta medför att kvinnor lätt uppfattas som offer i förhållande till män. Detta behöver inte innebära att det är omöjligt att undvika offerperspektivet, men för att lyckas med det måste forskaren utarbeta nyanserade maktdefinitioner. Gerda Lerner tar emellertid inte upp de stora problem som är knutna till arbetet med maktbegreppet.¹² Som motsats till patriarkatet ställer Lerner upp matriarkatet vilket hon definierar på följande sätt:

I think one can truly speak of matriarchy only when women hold power over men, not alongside with them, when that power includes the public domain and foreign relations and when women make essential decisions not only for their kinfolk but for the community. In line with my earlier discussion, such power would have to include the power to define the values and explanatory systems of the society and the power to define and control the sexual behavior of men. It may be noted that I am defining matriarchy as the mirror image of patriarchy. *Using that definition, I would conclude that no matriarchy has ever existed.*¹³

Enligt dessa definitioner måste det ena könet besitta kontrollen och dominansen i samhället generellt, ha "alla" de viktiga positionerna i ett institutionellt samhälle och i utbytet med utomstående och "främmande" grupper, d.v.s. besitta "all" makt. Därmed utesluter Lerner samhällen som inte är fullkomligt hierarkiska samtidigt som hon försvårar en reell diskussion kring samhällen med föränderliga auktoritets- och maktstrukturer.¹⁴ Att inneha "alla" viktiga hierarkiska positioner i "jämställda" samhällen förefaller inte särskilt

angeläget när samhället inte är organiserat på detta statiska hierarkiska sätt, t.ex. i Catal Hüyük.¹⁵ Lerner's påstående att man vid den här tiden hade en annan samhällsmodell än den patriarkala följs inte av några indikationer på hur makten skulle ha varit fördelad i ett sådant samhälle. Denna alternativa modell tycks vara ett slags mellanting mellan hennes definition av matriarkat och patriarkat, men vad den innebär framgår inte hos Lerner. I det här fallet kunde hon ha begagnat ett mera nyanserat maktbegrepp och därigenom lätt reda på hur vissa typer av makt kommer att bli viktigare än andra, samt hur denna process eventuellt leder fram mot bildandet av patriarkatet.

Trots sina egna varningar anlägger Lerner ett offerperspektiv. Detta omöjliggör en diskussion om de fördelar som kvinnorna kan ha fått inom ett bestämt maktsystem. Det blir också svårt att sätta maktsystemet i relation till andra elementära strukturer i samhället.

Använder sexualiteten som analyskategori

En av grundsatserna återfinns i det perspektiv som Lerner anlägger på sin patriarkatsteori. Hon lägger stor vikt vid kvinnornas sexualitet, deras sexuella tjänster, reproduktionen samt männens kontroll över detta. Detta är för henne ett centralt element för förståelsen av det patriarkala samhället och därför också en viktig kategori inom den historiska forskningen. Genom att använda sexualiteten som analyskategori menar hon sig få fram information som annars skulle ha försvunnit om forskaren hade haft en annan utgångspunkt, t.ex. en materialistisk eller marxistisk patriarkatsteori.¹⁶

Männen tillskansade sig kontroll över kvinnornas sexualitet och reproduktion för att kunna bilda egendoms- och klassamhället.¹⁷ Enligt Lerner byggde den tidigaste statsbildningen på patriarkala principer. Staten kom därigenom att bli ett troget stöd för den patriarkala familjen.¹⁸

Redan de allra äldsta nedskrivna lagarna befäster mannens rätt att kontrollera kvinnans sexualitet, menar Lerner. Kvinnan

”vingades” med olika medel att samarbeta.⁴⁰ Genom att lära sig underordna kvinnorna, lärde sig männen även att förtrycka andra delar av mänskligheten. På denna grund vilar slaveriet, fastslår Lerner.⁴⁰

Om man tar sin utgångspunkt i egendom eller klassbildning kommer man att osynliggöra könsskillnader och kvinnoförtryck, hävdar Lerner. Mäns klasstillhörighet definieras utifrån deras förhållande till egendom och produktionsmedel medan kvinnors klasstillhörighet definieras utifrån deras sexuella bindningar (sexual ties) till män.⁴¹

Klassdefinitionen är enligt Lerner olika för män och kvinnor; hon hävdar att kvinnornas sexualitet bestämmer deras klasstillhörighet.⁴² På mig verkar det som om Lerner ser kvinnans kön som nästintill synonymt med hennes sexualitet. Detta skulle i sin tur utgöra fundamentet för kvinnors sociala position och därmed också för deras eventuella klassmässiga degradering.

Mäns kontroll över kvinnors sexualitet och reproduktion

Jag vill här visa på två områden där Lerner's offerperspektiv osynliggör både kvinnornas aktiva deltagande och deras egenintressen. Det rör sig om den andra grundsatsen i hennes patriarkatsteori: mäns kontroll över kvinnors sexualitet, deras sexuella tjänster och reproduktion.

För det första handlar det om äktenskapets roll i samhällen med starka släktskapssystem; det handlar m.a.o. om tiden fram till dess en stark statsmakt tog över merparten av äktenskapets politiska funktioner.⁴³ För det andra rör det sig om sexualiteten, den makt som kan ligga däri och Lerner's tolkning av dess underordnande funktion för kvinnor. För Lerner är dessa faktorer oupplösligt sammankopplade. Kvinnoutväxlingen utgör enligt henne grunden för mäns kontroll över kvinnors sexualitet. Männen kommer p.g.a. detta även att bestämma över kvinnornas klasstillhörighet.

Gerda Lerner anser att äktenskapen ingicks vid kvinnoutväxlingen och hon beskriver de former under vilka detta skedde:

”brudrov”, rituell deflorering eller våldtäkt och kontrakterade äktenskap.

It is always preceded by taboos on endogamy and by the indoctrination of women, from earliest childhood on, to an acceptance of their obligation to their kin to consent to such enforced marriages.⁴⁴

Kvinnoutväxlingen är enligt Lerner den konkreta orsaken till att alla kvinnor faller offer för det patriarkala systemet.⁴⁵

Lerner's framställning av begreppet och fenomenet kvinnoutväxling lämnar ett ensidigt intryck av att all makt lag i männens händer. Men sedda i ljuset av den kunskap som finns om de tidigaste stamsamhällena, d.v.s. kollektiva samhällen, blir maktfördelningen en annan och därmed även innebörden av kvinnoutväxlingen.⁴⁶ För att förstå begreppet och fenomenet äktenskap är det alldeles nödvändigt att införliva de kollektiva mönstren. Äktenskapets allierande funktion – för stammen eller gruppen, både politiskt och militärt, kulturellt och ekonomiskt – var helt och hållet överordnat individuella intressen och känslor. Således blir det inte särskilt meningsfullt att framställa äktenskapen som ”enforced marriages” endast för kvinnor. Detta ”tvång” gäller bägge parterna, både mannen och kvinnan, och det sker för ”stammens” skull. Lerner's offerperspektiv osynliggör såväl mäns möjliga problem och olust som kvinnors deltagande och möjliga fördelar i förstatliga samhällen. Även när hennes framställning klart pekar i en annan riktning tycks hon sluta ögonen för de förhållanden som är eller kan tolkas som fördelaktiga för kvinnor.

När Lerner beskriver patriarker hänvisar hon till Bibeln. Geografiskt befinner man sig då i Mellersta Östern och tidsmässigt är patriarkatet redan väletablerat.

The father contracted marriages for his children; in the case of sons, by paying a bride price. In the case of daughters, the father would furnish her a dowry, which took the place of her share of the inheritance.⁴⁷

Här visar Lerner förståelse för en sorts kontrakterat äktenskap. Det bör också påpekas

att det i många kulturer var mödrarna – inte fäderna – som låg bakom äktenskapen.⁸⁸ Den hemgift som kvinnan fick av sina föräldrar var hennes arv, därmed också hennes egendom. Den äkta mannen hade ofta rätten till kvinnans hemgift, men vid eventuell skilsmässa eller vid hans död övergick oftast denna rätt till kvinnan.⁸⁹ Lerner hävdar att vid hustruns död gick hennes hemgift till den äkta mannen eller till söner.⁹⁰ I en not modifierar hon detta påstående genom uttalandet att både söner och döttrar kunde ärva sin mor. Men i texten förekommer inte denna mycket betydelsefulla modifikation som även berättar att man i Mesopotamien, där Lerner befinner sig källmässigt, hade ett bilateralt släktskapssystem. I bilaterala system ärver både söner och döttrar *båda* föräldrarna. Detta innebär att döttrarna kan besitta egendom och förmögenhet utöver den eventuella hemgift som de får när de gifter sig. Medvetet eller omedvetet tycks Lerner svartmåla kvinnornas juridiska och ekonomiska rättigheter.

Detta svartmalande dyker också upp när Lerner jämför beloppens storlek eller priset på slavinnor med det belopp en blivande äkta man måste ge som brudgåva. Hon diskuterar hurvida de betalas samma summa för en brudgåva som för en slavinna.⁹¹ Därigenom får läsaren intryck av att det rör sig om två sidor av samma sak, vilket inte är korrekt.

I det första fallet handlar det om ett kontrakterat ekonomiskt avtal mellan två mer eller mindre jämbördiga parter, medan det i det andra handlar om *köp* av en människa. Dock finns en gemensam nämnare i båda fallen: mannen drar förmodligen ekonomiska fördelar antingen genom att han kan disponera hustruns brudgåva eller äga sin slavinna.

Förtینگligar kvinnorna och nedvärderar deras roll

Genom sin framställning förtینگligar Lerner kvinnorna och nedvärderar både det symboliska och reella värdet av kvinnornas hemgift och brudgåva. Samtidigt nedvärderar hon deras roll och funktion i de egendomstransaktioner och politiska allianser som de själva

troligtvis är intresserade av. Detta tycker jag är slående exempel på vilka perspektiv en sorts patriarkatsteori kan ge. Lerner "reducerar" kvinnornas rättigheter genom att framställa deras situation som sämre än vad man kan utläsa av samtida lagar och antropologiska forskningsresultat.

Lerner har också en onyanserad syn på sexualitetens roll i maktsammanhang. Hon ser den som en börda för kvinnor. Genom sitt påstående att männen "frantar" kvinnorna deras sexualitet passiviserar och svartmålar hon kvinnornas egen sexualitet. Hon når heller inte fram till de eventuella bördor och nackdelar som sexualiteten kunde medföra för männen. När hon dessutom påstår att kvinnornas klasstillhörighet bestämdes utifrån deras sexuella relation till den äkta mannen, är hon verkligen ute och cyklar.

Lerner menar att män tar kontrollen över kvinnors reproduktion och sexualitet. Även här drar hon in kvinnoutväxlingen som kunde ske genom valdtäkt eller "rituell delloering". Hon ger sin bild av hur män rövade bort kvinnor och valdtog dem så att de blev gravida. Av hänsyn till barnen kom kvinnorna sedan att stanna inom den nya stammen, menar Lerner.⁹²

När hon omtalar reproduktionen som en resurs sker detta endast i samband med mäns intressen och deras behov av arbetskraft; hon betraktar det inte alls som någon självständig resurs för kvinnor. Andra forskare, som t.ex. Karin Widerberg har tecknat en annan bild:

Genom potentialen för barnafödande (i dubbel bemärkelse, dvs både födandet och uppfödandet) har kvinnan en extra produktionsresurs. Kvinnor och män kan utföra samma arbetsuppgifter, men kvinnorna är dessutom ensamma om att kunna utföra vissa andra arbetsuppgifter: den biologiska olikheten innebär med andra ord en social olikhet.⁹³

Denna tanke, att kvinnor har en "fördel" framför män, att de kan något som män inte kan, saknas totalt i Lerner's framställning. Hon riktar i stället fokus mot allt som kvinnor inte kan eftersom de "måste" föda och ha omsorg om barnen.

*Ser bava nackdelar
med kvinnors sexualitet*

Lerners framställning av de negativa sidor som sexualiteten medför för kvinnor har ett flertal brister. Värdesättandet av kvinnans fruktbarhet och sexualitet som fick sitt uttryck genom Modergudinnan ska enligt Lerner ha existerat ända fram till Gamla testamentets tid. Lerner menar att kulten kring Modergudinnan kulminerar vid nedtecknandet av skapelseberättelsen.⁶⁴ Hur kan man då förklara att kvinnorna mister kontrollen över och rätten till sin egen sexualitet flera tusen år tidigare?

En annan brist är att Lerner inte ens diskuterar möjligheten att kvinnor kan ha haft en viss makt över sin sexualitet med hjälp av preventivmedel och framtvingade aborter.

Det framgår tydligt av källorna från den tidigaste historiska tiden att man hade kunskap om bl.a. framtvingade aborter, sterilisering och preventivmedel omkring 3000 f.Kr., och att dessa kunskaper dessutom praktiserades av medicinskt utbildade kvinnor och män.⁶⁵ Detta behöver inte innebära att man använde sina kunskaper särskilt ofta, men det innebär inte desto mindre att kunskaperna fanns och var erkända av den dåtida vetenskapen.

Det är emellertid ett rimligt antagande att kunskaperna utnyttjades i större eller mindre omfattning samt att vissa kvinnor hade kontroll över sin reproduktion.⁶⁶ Det är också sannolikt att det låg i många mäns intresse att använda preventivmedel, antingen det kunde gälla att undvika ekonomiska förpliktelser gentemot en konkubin eller ett utom-äktenskapligt förhållande, eller att dela ett arv. Lerner hade i alla fall vunnit på att diskutera dessa sidor av sexualiteten.

Lerner påstår som nämnts att kvinnors klasstillhörighet bestämdes utifrån deras sexuella tjänster gentemot sina män. Det är emellertid tämligen oklart hur Lerner egentligen resonerar för att komma fram till sin slutsats.

Även om de kvinnor som tillhörde eliten hade ett inflytande så "derives (their power) entirely from the male upon whom they

depend."⁶⁷ Vidare hävdar hon : "But in the matters of sexuality, they are utterly subordinate to men".⁶⁸ Detta påstående belyser Lerner genom elitkvinnan Kirum som var gift med Khaya-Sumu. Källan är en brevväxling mellan Kirum och hennes far i Mari (ca. 1750 f.Kr.):

Kirum, who seems to have been a quite spirited woman, exercised her authority as major. She also corresponded with her father concerning political matters and freely offered him advice. Her activities displeased her husband who became more and more bitter towards her. The marital conflict was aggravated by the fact that Khaya-Sumu had also married a sister or half-sister of Kirum.⁶⁹

Därefter citerar Lerner ett brev som Kirum skickade till sin far där hon ber om att få upplösa äktenskapet med sin man. Detta accepterar fadern efter en tid.

Lerner tycks inte tolka Kirums ansökan om skilsmässa som ett bevis för dotterns rättigheter. Hon *kan* faktiskt bryta den ekonomiska och politiska allians som ingicks vid giftermålet. Lerner bryr sig inte heller om att det är just Kirums militära och diplomatiska kunskaper som gör Khaya-Sumu bitter. Kanske kände han sig också nedvärderad av att Kirum var borgmästare.

Inget i det källmaterial som Lerner beskriver tyder på att Kirums situation har något att göra med hennes sexuella tjänster. Trots detta skriver Lerner:

In fact, as we have seen in the cases of several royal wives, their power in economic and political life depends on the adequacy of the sexual services they perform for their men. If they no longer please, as in the case of Kirum, ... they are out of power at the whim of their lord.⁷⁰

*Samma klasstillhörighet
även efter skilsmässan*

Paradoxalt nog visar just dessa källor att kvinnorna behöll sin klasstillhörighet trots skilsmässa och eventuellt bristande förmåga att tillfredsställa sina män sexuellt. Hennes resonemang kommer därför att hänga i luften och man tycker inte att hon har kunnat

underbygga sitt påstående att "for women, class is mediated through their sexual ties to a man".⁷¹

Lerner förbiser flera essentiella drag vid äktenskapliga förbindelser under tidig historisk tid. För det första var äktenskapen i de tidiga klassamhällena en ekonomisk och politisk allians där sexualiteten troligen inte betydde särskilt mycket, inte heller som orsak till skilsmässa om man inte kunde dokumentera fullkomlig *brist* på sexualliv mellan makarna. Huvudsakligen var det männen som blev lidande i denna ordning. Om mannen hade varit bortrest för länge kunde hustrun många gånger kräva skilsmässa.⁷² För det andra var äktenskapet oftast en allians mellan två mer eller mindre likvärdiga familjer, antingen de kom från högre eller lägre samhällsskikt. Av den anledningen verkar det ologiskt att en kvinna skulle kunna förlora sin klasstillhörighet om hon inte tillfredsställde sin man sexuellt. Om hon skilde sig skulle hon ändå gå tillbaka till sin familj som tillhörde samma klass som den äkta mannen, precis som Kirum gjorde.

De grundsatser som Lerner bygger sin teori på är ytterst vacklande. Därmed försvagas naturligt nog även hållbarheten i hennes patriarkatsteori.

Direkt och indirekt makt

Många av de invändningar jag har anfört mot patriarkatsteorier gäller knappast bara för Lerner. Det största problemet med att ta sin utgångspunkt i förhållandet att män är överordnade kvinnor är att man skapar ett förhållande mellan könen som präglas av makt respektive vanmakt. Denna dikotomi minskar möjligheterna att nyansera maktförhållandena; ramen säger att mannen har makt och kvinnan präglas av vanmakt. Man hakar upp sig vid könsfaktorn så att det blir en persons kön som avgör om personen ifråga har möjlighet att utöva makt eller inte. Därmed blir det svårt att få fram kulturella variationer och historiska förändringsprocesser.

Mot bakgrund av detta menar jag att den riktning inom den kvinno- och könshistoris-

ka forskningen som sätter kön i centrum kan ha mera att bidra med. Jag tror att det vore mera fruktbart att bygga den kvinno- och könshistoriska forskningen på en mera nyanserad förståelse av makt så som bl.a. norska och franska kvinnohistoriker har velat göra.⁶⁷

Makt är ett mångsidigt begrepp. Maktbegrepp och maktforskning är i dag centrala forskningsområden inom de flesta akademiska ämnen. Det skulle leda alldeles för långt att gå in i den diskussionen här.⁷³ Det väsentliga i det här sammanhanget är att försöka använda begreppen *direkt* och *indirekt* makt. Dessa begrepp betraktar jag inte som synonyma med "formell" respektive "informell" makt. Jag tror att direkt makt kan fungera i både formella och informella situationer, så som även indirekt makt kan utövas såväl formellt som informellt.

Med *direkt makt* menar jag bl.a. institutionell, juridisk och ofta även politisk makt. Sådan makt kan vara lagstadgad och benämnas ofta formell makt. Men den kan också ha tillkommit genom sedvänja eller normer och fungera som informell makt.

Fysisk maktutövning som t.ex. en militär aktion skulle jag definiera som formell direkt makt. Spontan, privat våld ser jag däremot som informell direkt maktutövning.

Allt detta är exempel på makt som man förbinder med män, men jag vill precisera att det inte nödvändigtvis behöver vara på det sättet. Jag menar att det inte finns några könsmissiga vattentäta skott mellan indirekt och direkt makt, vare sig man definierar de olika typerna som formella eller informella.

Med *indirekt makt* menar jag bl.a. ideologisk, psykologisk, religiös, metafysisk makt – ofta politisk makt. Indirekt makt kan fungera formellt t.ex. genom religiösa ritualer och sakrament. Den kan praktiseras informellt t.ex. i ad-hoc-rörelser och även outtalat men ändå som socialt accepterad maktutövning. Indirekt makt kan slutligen utövas informellt genom verbala hot eller löften om belöning.

Den informella makten kan gå tvärs över – och parallellt med – direkt makt. Syftet kan ofta vara det samma. Maktformer som diplomati, inflytande, auktoritet, stolthet, personliga resurser m.m. vill jag kalla indirekt makt.⁷⁴

Den här formen av makt vill några kanske betrakta som "kvinnors makt", men precis som beträffande den direkta makten vill jag inte anknyta den till ett särskilt kön.

Som jag ser det, finns inget motsatsförhållande mellan de två formerna av makt, det finns ingen skarp skiljelinje eller någon dikotomi.⁷⁶ Dessa två maktformer kan alltså förekomma både isolerat och parallellt, men det senare är nog vanligare. Detta kan ske när den direkta maktutövningen bemöts av indirekt eller vice versa, eller när man samtidigt tar till flera metoder för att uppnå sina mål.⁷⁷ De två formerna utesluter alltså inte varandra. Man kan inte heller koppla ett särskilt kön till någon av dem så att man kan säga att män t.ex. "bara" använder indirekt makt och kvinnor "bara" direkt makt. Genom att inte ställa upp direkt och indirekt makt som motpoler kan man i många stycken undvika att värdera de olika formerna av maktutövning. Om det här antagandet håller, kan man säga att direkt och indirekt makt inte står i ett hierarkiskt förhållande till varandra. Därmed kann dessa begrepp användas som nyanserade maktbegrepp. Med denna snabba experimentella definition i minnet vill jag återigen titta på Lerner's offerperspektiv som jag uppfattar som en sned bild av maktfördelningen mellan könen.

Direkt och indirekt makt i äktenskapet

Enligt Lerner ingicks äktenskapen genom kvinnoutväxling, vilket hon använder som förklaring till att männen fick kontrollen över kvinnorna. Med utgångspunkt i hennes offerperspektiv väljer jag att ta fasta på äktenskapet som institution. Frågan blir då vilka direkta och indirekta möjligheter till makt kvinnan kunde uppnå i äktenskapet under den tidiga historiska perioden. Lerner finner inget sådant p.g.a sin bristande förståelse av äktenskapet och sina onyanserade maktbegrepp. Kvinnor accepterade då – och gör det fortfarande – att gifta sig. Varför var äktenskapet en institution som de själva betraktade som något acceptabelt eller önskvärt?

Generellt sett fick kvinnan den direkta legala och juridiska makten som tillfaller gifta kvinnor. Genom att styra det egna hushållet fick hon större ansvar och flera direkta möjligheter till makt än hon troligtvis hade fått som ogift dotter.

Hon erhöll också en indirekt makt genom den personliga myndighet och status som kom av att hon knöt sig till *en* man. Den äkta mannen hade ofta tillgång till den hemgift som kvinnan hade fått av sina föräldrar, d.v.s. han hade indirekt makt, men juridiskt sett tillhörde hemgiften kvinnan. Den brudgäva som hennes man och eventuellt hans föräldrar hade givit kvinnan vid äktenskapets fullbordande kunde hon i vissa samhällen också få som sin personliga egendom. På det sättet kunde brudgävan innebära en direkt maktmöjlighet för kvinnan.

Om kvinnans hemgift bestod i jord stod kvinnan mycket stark gentemot sin man, detta i kraft av sin juridiska, direkta makt. Om äktenskapet blev outhärdligt hade hon både den direkta och indirekta makten att genomföra eller hota att genomföra en skilsmässa. Vid skilsmässa skulle den äkta mannen och eventuellt också hans familj förlora både sin indirekta makt och tillgången till kvinnans egendom.⁷⁸ En skilsmässa kunde komma på tal om det inte var för många politiska och allierande motiv bakom äktenskapet. Men även i sådana fall, som t.ex. beträffande Kirum, kunde kvinnan få gehör för sina önsknigar.

Kvinnans eventuella barn fick legitim status och arvsrätt. På det sättet kunde kvinnan tillförsäkra sina barn en direkt juridisk makt. Kvinnans allierande indirekta maktfunktion stärkte familjebanden varpå riskerna för oro och krig minskade; genom den militära och politiska allians som de två familjerna hade ingått i. Ett sådant kontrakt utgör ännu ett exempel på direkt makt: kontraktet är både juridiskt, politiskt och ekonomiskt bindande. Men det har också en indirekt funktion genom att ett kontraktsbrott kan innebära förlust av såväl ära som vänskap och anseende.⁷⁹

Lerner verkar förbise det faktum att även män deltog i giftermålen, inte bara kvinnor.

Det är inte särskilt sannolikt att männen kunde gifta sig med en kvinna som de själva hade valt. Snarare förhöll det sig så att även männen var underställda den kollektiva viljan att ingå allianser.

Förbiser kvinnornas sexuella makt

Ett annat område där Lernalers offerperspektiv präglar hennes forskningsresultat utgörs av hennes negativa framställning av kvinnors sexualitet och reproduktion. Detta kommer henne att förbise den resurs som dessa företeelser kunde innebära för en kvinna, i form av både indirekt och direkt makt. Lerner behandlar inte heller frågan huruvida sexualiteten kunde vara en börda för männen. Troligen kunde detta vara fallet i kulturer där mannens sexualitet framhävdes och symboliserade ära och styrka. Kvinnornas sexuella dragningskraft kunde skapa splittring och fiendskap mellan männen. Det råder knappast något tvivel om att kvinnor utnyttjade denna sexuella makt som kunde utövas direkt genom att förvägra männen sexuella tjänster.⁸⁰ Kvinnorna hade också en direkt maktmöjlighet över sin egen reproduktion genom att använda preventivmedel för att förhindra graviditet eller genom att göra abort om de visste hur detta skulle utföras.

Kvinnorna kunde använda sin indirekta sexuella makt genom att sprida goda eller dåliga rykten om sin mans sexuella förmåga. Kvinnorna kunde också egga männen till strid mot löfte om hålltig älskog, eller genom hot om indragna sexuella tjänster. Ett flertal forskare har visat att det ofta har varit kvinnornas maningar som varit orsaken till stridigheter och dråp.⁸¹ Det kan också vara en kvinnas hämndlystnad p.g.a. försmädd kärlek eller dylikt som ligger bakom blodshämnd eller vendettor. I sådana fall använder kvinnan sin indirekta makt för att förmå släktingarna att utöva direkt makt genom dråp.⁸²

Lerner hävdar också att det inte existerar ett enda känt samhälle där kvinnor som grupp har beslutanderätt (decision-making power) över män, eller där kvinnor definierar det sexuella beteendet och kontrollerar

giftermålen (marriage exchanges).⁸³ Vad hon menar med beslutanderätt eller sexuellt beteende sägs inte. Detta är beklagligt eftersom det i begreppet "decision-making power" finns många möjligheter till indirekt och direkt maktutövning. Själva påståendet att kvinnor som grupp inte har makt över män som grupp visar hur Lernalers onyanserade maktbegrepp förhindrar henne att få en varierad bild av maktens betydelse. Som hon använder begreppet uppfattas det som ren juridisk och ekonomisk makt, d.v.s. vad jag här har valt att benämna direkt makt.

I sin artikel om egalitära samhällen diskuterar Eleanor Leacock också Lernalers påstående. Leacock avvisar detta genom att påpeka att man i irokesiska s.k. primitiva samhällen inte hade någon formell politisk makt överhuvudtaget: "as above and beyond the kin communities that inhabit large communal households (or, among gather/hunters, camps)."⁸⁴ Leacock hävdar vidare att beslut togs i konsensus och att en människa inte var bunden av ett beslut som tagits i hennes frånvaro.

It is important to realize that among the Iroquois the sachems were not "chiefs" or "political leaders" in the Western sense. They were spokesmen only. No decision making power was attached to their status, and they were appointed by the matrons who could depose anyone felt not to be carrying out his responsibility properly.⁸⁵

Det framgår tydligt av Leacocks forskningsresultat att både kvinnor och män har såväl direkt som indirekt makt, samt att inget av könen har fullständig makt över det andra.

En annan antropolog som också har undersökt olika maktstrukturer i "primitiva" samhällen är Peggy Sanday. Hon definierar ekonomisk makt som rätten att kontrollera "the distribution of goods, food, or services beyond the household level."⁸⁶ Många forskare, bl.a. Leacock och Sanday, har visat att nomadkvinnor bedrev handel och bytesverksamhet med andra stammar samt att kvinnliga shamaner "sålde" sina tjänster både i och utanför närsamhället.⁸⁷ Om vi utgår från denna tolkning kommer vi nog att hitta flera

samhällen där kvinnor som grupp besittit den här typen av direkt makt, där de även kan ha haft makt över män. Det viktiga i samband med Lernalers påstående är *när* och *hur* dessa områden kom att bli mansdominerade. Flera forskare tror att detta sker när hushållet börjar producera för ekonomisk vinning. Det skulle alltså röra sig om en tidig form av kapitalism där främst männen hade tid och möjlighet att specialisera sig.⁸⁸ Lerner diskuterar inte sådana viktiga nyanser.

Lernalers påstående att kvinnor som grupp inte kontrollerar giftermålen är inte korrekt. Ett flertal forskare har beskrivit samhällen där just kvinnorna har den fulla överblicken och ansvaret för äktenskapen. Enligt Eleanor Leacock finns sådana exempel särskilt i matrilineära och matrilokala samhällen.⁸⁹ I de flesta "primitiva" samhällen delas ansvaret mellan könen på det sättet att kvinnorna hade den indirekta makten att hitta en lämplig partner för den blivande bruden eller brudgummen. Männen hade ofta den direkta makten att skriva under kontraktet. Men det var kvinnor som utövade den indirekta makten genom att de i många stycken kunde utforma kontraktet. Denna nyansering går Lerner miste om med sitt antingen-eller-perspektiv.

Gerda Lernalers utsaga att kvinnorna inte definierar sitt sexuella beteende kan nog äga riktighet. Å andra sidan kan man inte heller slå fast att det är männen som gör detta. M.a.o. har varken män eller kvinnor makt att direkt eller indirekt definiera det andra könets sexuella beteende. Enligt Darlington, som Lerner stöder sig på, är det stammens kollektiva önskan om optimal storlek som avgör det sexuella beteendet.⁹⁰

Lernalers syn på maktfördelningen mellan könen osynliggör mycket av kvinnornas direkta och indirekta makt. Detta innebär också att hon överskattar mäns faktiska möjligheter att utöva direkt eller indirekt makt gentemot andra män och kvinnor.

Maktbegreppet kräver nyanserad analys

De problem som uppstår vid patriarkatsteorier av den här sorten kan smältas ner till på-

stående att det inte har existerat ett enda känt samhälle där kvinnor som grupp haft "all" makt över män som grupp. Vad Lerner glömmer är att det inte heller existerat ett enda känt samhälle där män har haft "all" makt över kvinnor. Allmängiltiga könsbaserade maktfördelningar finns knappast och har följaktligen inget värde som grund för maktteorier. Makt är och förblir ett mångsidigt begrepp. Genom att nyansera maktbegreppen och genom att ställa öppna frågor om vem som har makt över vem och i vilka situationer, kommer man troligtvis fram till en bättre förståelse av maktbalansen mellan könen.

En fortsatt diskussion bland historiker om detta förefaller mycket angelägen. Endast genom nyansering och fördjupning av maktbegrepp och maktutövning kan man skapa fruktbara och hållbara förklaringsmodeller för maktförhållandet mellan könen.

Översättning: Asbjørg Westam Lindmark

NOTER

¹ I synnerhet har franska kvinnohistoriker preciserat dessa problem, se Dauphin, Cécile; Farge, Anette; Fraisse, Genevieve; Klapische-Zuber, Christiane; Lagrave, Rose-Marie; Perrot, Michelle; Pfizerat, Pierette; Ripa, Yannick; Schmitt-Pantel Pauline & Voldman, Daniele, "Women's Culture and Women's Power: An Attempt at Historiography" i *Journal of Women's History*, vol 1, no 1 (Spring 1989), s. 62-88.

² Den här artikeln bygger huvudsakligen på min "hovedfagsoppgave", Aas, Kristin Natvig, *Patriarkatsteoriens funksjon i kvinnehistorisk forskning. En analyse av Gerda Lernalers teori om patriarkatets dannelse*.Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Bergen 1991.

³ Lerner presenterade sedan sitt eget intresse för kvinnohistoria genom att berätta om sitt möte med ledningen för universitetet i Colombia:

"During the interview at Colombia, prior to my admission to the Ph. D. program, I was asked a standard question: Why did I take up the study of history? Without hesitating I replied that I wanted to put women into history. No, I corrected myself, not put them into history, because they are already in it, what I want to do is to make the study of women's history legitimate. Lerner, Gerda, *The Majority Finds its Past: Placing Women in History*, New York 1979, s.xix."

⁴ Lerner, Gerda, *The Grimké Sisters from South Carolina: Rebels against Slavery*, Boston, 1967. Utgiven i pocket under titeln *Pioneers for Women's Rights and Abolition*, New York, 1971. Systrarna Grimké var döttrar i en välbärgad slavägarfamilj och lärde sig hata slaveriet via egna erfarenheter. Sarah Grimké var särskilt radikal.

- Hon lär 1837 ha skrivit att "whatsoever it is morally right for a man to do, it is morally right for a woman to do". Banks, Olive. *Faces of Feminism: A Study of Feminism as a Social Movement*. Oxford 1986, s. 19-21. Banks har hämtat citatet från Lerner, Gerda, a.a., s.193.
- ¹⁵ 1972 publicerade hon en imponerande bok baserad på svarta kvinnors privata papper, brev o.d.: Lerner, Gerda. *Black Women in White America: A Documentary History*. New York, 1972.
- ¹⁶ Se bl.a. "The Lady and the Mill Girl: Changes in the Status of Women in the Age of Jackson" i *American Studies*, vol. 10, no. 1, Spring 1969, "New Approaches to the Study of Women in American History" i *Journal for Social History*, vol. 3, no.1, Fall 1969. Även publicerad i Carroll, Berenice (ed.), *Liberating Women's History: Theoretical and Critical Essays*, Urbana, 1976. "The Feminists: A Second Look" i *Columbia Forum*, 13, no. 3, Fall 1970, "Women's Rights and American Feminism" i *The American Scholar*, vol. 40, no. 2, Spring 1971. Ett flertal artiklar behandlade svarta kvinnor. Dessa baserades på hennes bok *Black Women in White America: A Documentary History*. "Placing Women in History: Definitions and Challenges" i *Feminist Studies*, vol. 3, nos. 1-2, Fall 1975. (Även publicerad i Carroll, 1976). "Just a Housewife", Sverdlow, Amy (ed.), *Feminist Perspectives on Housework and Childcare*. Bronxville, New York, 1978. Manga av dessa artiklar samt ett flertal tidigare opublicerade föredrag samlades 1979 i boken *The Majority Finds its Past*.
- ¹⁷ Under denna process slutförde Lerner en bok som hon länge hade haft i åtanke. *The Female Experience: An American Documentary*. Hon hävdar att "with it came new theoretical perceptions and a transformation, which went far beyond the content of the book". Lerner 1979, s. xxx. Hon hänvisar till Lerner, Gerda, *The Female Experience: An American Documentary*. New York & Indianapolis, 1977. Det nya som Lerner tyckte sig ha upptäckt var själva periodiseringen av kvinnors historia. I stället för att förmedla en historia om hur amerikanska kvinnor skapade den amerikanska nationen med titeln *Women in the Making of the Nation* ville hon nu beskriva kvinnors speciella livsstadier. Detta innebär att grunden för hennes forskning nu blev kvinnors barndom, ungdom och vuxenliv.
- ¹⁸ Lerner, Gerda, *The Creation of Patriarchy*, New York 1986, s. vii. Temat var för stort för en bok, och fortsättningen kom ut i april 1993. Lerner har också nyligen skrivit ett antal artiklar om kvinnohistoriska problem, bl.a. "Priorities and Challenges in Women's History Research" i *Perspectives*, April 1988, s.17-20, och "Reconceptualizing Differences Among Women" i *Journal of Women's History*, vol. 1, no. 3, (Winter 1990), s. 106-122.
- ¹⁹ Se t.ex. Rosenbeck, Bente, "Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden" i Fredriksen, Inge & Römer, Hilda (eds.), *Kvinder, mentalitet, arbejde. Kvindehistorisk forskning i Norden*, rapport fra det 2. nordiske kvindehistorikermøde 1985. Århus 1986, s.7-11; Banks, Olive. *Faces of Feminism*, Oxford 1986, och Filene, Peter, "The Secret of Men's History" i Brod, Harry (ed.), *The Making of Masculinity: The New Men's Studies*. Allen & Unwin, Boston 1987, s.103-119.
- ²⁰ Recensenter som t.ex. Catherine R. Stimpson, Rutgers University skrev: "*The Creation of Patriarchy* has the boldness, authority and richness of *The Second Sex*". Vidare uttalade Alice Kessler-Harris, Hofstra University: "Lerner has here succeeded in presenting a persuasive argument for the historicity of female subordination ... an important step in the creation of new modes of analysis for all human history." Det har kommit ytterst få kritiska kommentarer till verket, men antropologen Eleanor Burke Leacock och Ida Blom har papekat vissa svagheter. Se Leacock, Eleanor, "Women in Egalitarian Societies" i Bridenthal, Renate & Koonz, Claudia & Stuard, Susan (eds.), *Becoming Visible: Women in European History*. Boston, 1987, 2:a uppl., s.15-38 och Blom, Ida, "Patriarkatsteorier i kvinnehistorisk forskning" i *Nytt om kvinneforskning*, nr 2, 1987, s.7-15.
- ²¹ Lerner 1986, s. 4-10.
- ²² Ibid. s. 238-239.
- ²³ Ibid. s. 239.
- ²⁴ Ibid. s. 5-6.
- ²⁵ *Biologiskt kön* syftar på om man är man eller kvinna avseende könets fysiska, anatomiska och biologiska egenskaper och särdrag. Män karaktäriseras bl.a. av deras testosteronniva, könsorgan samt av muskelfibrernas storlek. Kvinnor kännetecknas bl.a. av menstruation, förmåga att föda och amma barn, könsorgan och annorlunda muskelfibrer än män. Dessutom är män vanligen högre och tyngre än kvinnor i samma kultur. *Socialt kön* avser det kulturellt definierade beteendemönster som ofta präglar det ena eller andra könet. Detta innebär att ramen för socialt kön varierar från kultur till kultur vilket sällan är möjligt beträffande det biologiska könet. En persons kunskap om biologiska skillnader och erkännandet av dessa upprätthåller och förmedlar förståelsen av det sociala könet för omvärlden.
- ²⁶ Lerner 1986, s. 5.
- ²⁷ Ibid. s. 4-6.
- ²⁸ Ibid. s. 6-8. Se t.ex. s. 43: "...and we have evidence of relatively egalitarian societies, such as in Catal Hüyük...", och s. 53: "Sometime during the agricultural revolution relatively egalitarian societies ...". Se även s. 29, 35.
- ²⁹ Ibid. s. 8, 238-239.
- ³⁰ Ibid. s. 42.
- ³¹ Samma ställe.
- ³² Ibid. Se bl.a. s. 29, 43, 56.
- ³³ Ibid. s. 32-35. Begreppet matrilineär innebär att släktskap, arv, rättigheter och skyldigheter följer moderns släkt, men det bör nämnas att man mycket sällan finner renodlade matrilineära eller patrilineära samhällen. De flesta har bilaterala inslag, men definitionen avser huruvida arvsrättigheter m.m. huvudsakligen följer moderns eller faders släkt. Begreppet matrilokal betyder att den äkta mannen flyttar till kvinnans eller hennes släkts hus eller område när han gifter sig.

- ²¹ Lerner framhäver Judith Brown och Eleanor Leacock som representanter för det här synsättet. För övrigt bör det påpekas att Leacock tar avstånd från Lerner s påstående. Hon preciserar i en artikel från 1987 att Lerner har missupplattat Leacocks resonemang fullständigt. "In this (*The Creation of Patriarchy*) and her footnote reference (fn. 43, p. 249) to my supposed 'assertion of the existence of matriarchy', Lerner attributes to me a reification of the concept that I have assiduously avoided in my analysis of egalitarian gender relations." Leacock 1987, s. 30, 37.
- ²² Lerner 1986, s. 30. (Min kursivering.)
- ²³ *Ibid.* s. 33.
- ²⁴ *Ibid.* s. 35.
- ²⁵ Lerner beskriver denna sammanflätning så här: "In its earliest form patriarchy appeared in the archaic state. *The basic unit of its organization was the patriarchal family, which both expressed and constantly generated its rules and values.*" *Ibid.* s.212. (Min kursivering.)
- ²⁶ *Ibid.* s. 239.
- ²⁷ Det kan verka som om Lerner menar att den patriarkala familjen uppstår p.g.a. vördnad för de gamla. Jag återkommer till detta.
- ²⁸ *Ibid.* s.30.
- ²⁹ Jämför ovan.
- ³⁰ Lerner 1986, s.110-111. Jag återkommer till Lerner s användning och förståelse av kvinnoutväxling senare.
- ³¹ *Ibid.* s. 46-47.
- ³² Det bör påpekas att Lévi-Strauss varken tar upp patriarkala familjer eller kvinnors underordning. Han beskriver ett universellt kulturellt utväxlingssystem. Lévi-Strauss är strukturalist och därmed mest intresserad av analytiska kategorier och universella "sanningar". Hans analyser har därför ett begränsat värde för en processororienterad historiker som dessutom intresserar sig för kausalitet.
- ³³ Lerner 1986, s. 46-47.
- ³⁴ Lévi-Strauss skriver: "McLennan and Spencer saw exogamous practices as the fixing by custom of the habits of warrior tribes among whom capture was the normal means of obtaining wives. Lubbock outlined an evolutionary transition from endogamous group marriage to exogamous marriage by capture. As opposed to wives gained endogamously, wives acquired by capture would have the status of individual possessions, and only they, for this reason, would provide the prototype for modern individual marriage. *All these ideas can be discarded very simply, since, if they do not establish any connection between exogamy and the prohibition of incest, they fall outside our study, and if, on the contrary, they do offer applicable solutions not only to the rules of exogamy but to that particular form of exogamy which is the prohibition of incest, they are still completely unacceptable, for they would then claim to derive a general law, the prohibition of incest, from a very special and often sporadic phenomenon, no doubt associated with certain societies but having no possible universality.* Lévi-Strauss, Claude, *The Elementary Structures of Kinship*. Eyre & Spottiswoode, London 1969. (Orig.
- Les Structures élémentaires de la Parenté*, 1949.), s. 19-20. Claude Lévi-Strauss tillbakavisar med andra ord möjligheten att kvinnorov varit en utbredd sed knappt 20 (40) år innan Lerner kom med sina argument – som hon säger sig ha hämtat hos Lévi-Strauss.
- ³⁵ Se bl.a. Boulding, Elise, *The Underside of History: A View of Women through Time*. Boulder, 1976. Étienne, Mona & Leacock, Eleanor Burke (eds.), *Women and Colonization: Anthropological Perspectives*. New York, 1980. Leacock, Eleanor Burke. *Myths of Male Dominance*, New York & London, 1981, samt Leacock 1987.
- ³⁶ Jag återkommer till ämnet senare i artikeln.
- ³⁷ Lerner 1986, s. 99. Se även Mann, Michael, *The Sources of Social Power: A History of Power from the Beginning to A.D. 1760*, vol 1, Cambridge, 1986, s.31 där han skriver följande: "But from what we can guess about these ... gatherer-hunters, their social structure was extremely loose, ad hoc, and variable. They did not know stably institutionalized power relations; they did not know classes, states, or even elites; even their distinction between gender and age-sets (within adulthood) may not indicate permanent power differentials (this is much debated today)." Även om han här beskriver ett "primitivt" jägar/samlarsambälle kan det vara giltigt även för Lerner s tid och rum.
- ³⁸ Lerner 1986, s. 99.
- ³⁹ Jag vill påminna om Lerner s definition av patriarkat: "Patriarchy in it's wider definition means the manifestation and institutionalization of male dominance over women and children in the family and the extension of male dominance over women in general. It implies that men hold power in all the important institutions of society and that women are deprived of access to such power. It does *not* imply that women are either totally powerless or totally deprived of rights, influence and resources." *Ibid.* s. 239.
- ⁴⁰ *Ibid.* s. 31. (Min kursivering.)
- ⁴¹ Se bl.a. Leacock 1981 och 1987.
- ⁴² I det fallet tror Mellaart att "there was neither hierarchy nor a central political authority..., and that authority was shared among the inhabitants". Lerner säger sig halla med om att det inte var ett hierarkiskt eller politiskt samhälle, men hävdar däremot att auktoriteten lag i familjeöverhuvudets händer. Lerner 1986, s. 33.
- ⁴³ Lerner 1986, s. 8.
- ⁴⁴ *Ibid.* s. 49-53. "It's (mäns kontroll över kvinnor) com- modification lies, in fact, at the foundation of private property," s. 8.
- ⁴⁵ *Ibid.* s. 9, 74-75. Det verkar problematiskt att placera den ena institutionen före den andra tidsmässigt som Lerner gör. Det kan lätt leda till en "höna-och-ägg-diskussion".
- ⁴⁶ *Ibid.* s. 9, 63-64, 66-75, 102-103.
- ⁴⁷ *Ibid.* s. 9, 75-100.
- ⁴⁸ *Ibid.* s. 9, "Class was and is based on their (mens) relationship to the means of production: those who owned the means of production could dominate those who did not. For women, class is mediated through

- their sexual ties to a man, who then gives them access to material resources.”
- ³⁴ Ibid. s. 9, 105-106, 110, 122, 138-141, 213-215, 218.
- ³⁵ Se bl.a. Tanner, Nancy Makepeace, "Matrilocality in Indonesia and Africa and among Black Americans" i Rosaldo, Michelle Zimbalist & Lamphere, Louise (eds.), *Women, Culture and Society*, Stanford University Press, Stanford, 1974, s.129-156; Coontz, Stephanie & Henderson, Petra, *Women's Work, Men's Property: The Origins of Gender and Class*, Verso, London 1986.
- ³⁶ Lerner 1986, s. 47.
- ³⁷ Det här argumentet bygger hon, som jag tidigare sagt, på sin något felaktiga tolkning av Claude Lévi-Strauss utvecklings teori beträffande "primitiva" samhällen. Hon skriver: "The 'exchange of women', a phenomenon observed in tribal societies in many different areas of the world, has been identified by the anthropologist Claude Lévi-Strauss as the leading cause of female subordination". Lerner 1986, s.46. Detta skulle alltså vara orsaken till att män började förtrycka kvinnor enligt Lerner.
- ³⁸ Se t.ex. Keesing, Roger M., *Cultural Anthropology: A Contemporary Perspective*, Florida, 1981, 2:a uppl. Leacock & Étienne 1980, Leacock, 1981 & 1987, Mann, 1986, Tanner, 1974.
- ³⁹ Lerner 1986, s.169.
- ⁴⁰ Se bl.a. Leacock, 1981 och 1987.
- ⁴¹ Se Goody, Jack & Tambiah, S.J., *Bridewealth and Dowry*, Cambridge, 1973, s.1-10.
- ⁴² Lerner 1986, s.107 och 264. Hon hänvisar här till paragraf 29 i medel-assvriska lagar.
- ⁴³ Ibid. s.109-110, 265-266.
- ⁴⁴ Ibid. Se bl.a. s. 46-47.
- ⁴⁵ Widerberg, Karin, "Till en teori om kvinnoförtryck – barriärer och öppningar" i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr. 2-3, 1987, s.57.
- ⁴⁶ Lerner 1986, s.152. Se även s. 141-160.
- ⁴⁷ Se bl.a. Himes, Norman E., *Medical History of Contraception*, New York, 1936, Hurd-Mead, Kate Campbell, *A History of Women in Medicine: From the Earliest Times to the Beginning of the Nineteenth Century*, Connecticut, 1938.
- ⁴⁸ Ett annat välkänt "preventivmedel" är amning, och det är inte osannolikt att man under tidig historisk tid hade upplåtningen att amning var ett bra skydd mot graviditet.
- ⁴⁹ Ibid. s. 74.
- ⁵⁰ Samma ställe.
- ⁵¹ Ibid. s. 71-72.
- ⁵² Ibid. s.75.
- ⁵³ Ibid. s. 9.
- ⁵⁴ Se t.ex. Arnórsdóttir, Agnes S., *Kvinner og 'kvigsmenn': Kjønnenes stilling i det islandske samfunnet på 1100- og 1200-tallet*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Bergen 1990.
- ⁵⁵ Dauphín m.fl. 1989. Bland de norska kvinnohistorikerna kan nämnas professor Ida Blom som representant för den här synen.
- ⁵⁶ Se bl.a. Leacock 1981, Mann 1986, Hernes, Gudmund, *Makt og avmakt. En begrepsanalyse*, Universitetsforlaget, Oslo, 1975, Lukes, Steven (ed.), *Power*, Blackwell, Oxford, 1986, NOU 1982:3, *Maktutredningen: Slutrapport*, Universitetsforlaget, Oslo, 1982, Nordhaug, Odd & Veggli, Noralv (red.), *Makt i Norge: Hva gikk galt med Maktutredningen?*, Fagbokforlaget, Ringsaker, 1983, Ve, Hildur, "Makt, interesse og socialisation", i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, nr 2, 1982, s.23-32, m.fl.
- ⁵⁷ Auktoritet, diplomati och karismatisk makt är några av de former för makt som kan utövas både direkt och indirekt. Detta visar att gränserna är flytande mellan de två formerna.
- ⁵⁸ Dikotomiproblematiken diskuteras av bl.a. Scott, Joan Wallach, "Gender: A Useful Category of Historical Analysis", i *American Historical Review*, vol 91, no. 5 December 1986, Scott, Joan Wallach, "Deconstructing Equality – versus – Difference: Or the Uses of Post-structuralist Theory for Feminism", i *Feminist Studies*, vol 14, no. 1 Spring 1988 Kessler-Harris, Alice, "Gender Ideology in Historical Reconstruction: A Case Study from the 1930s", i *Gender & History*, vol 1, no. 1, Spring 1989, Rosaldo, Michelle Zimbalist, "The Use and Abuse of Anthropology: Reflections of Feminism and Cross-Cultural Understanding" i *SGNS*, vol. 5, no. 5 Spring 1980. Den huvudkritik som har riktats mot dikotomiseringen av t.ex natur/kultur, offentligt/privat, socialt/biologiskt kön, likhet/skillnad och man/kvinnor är att man skapar ett hierarkiskt förhållande mellan dem. Detta osynliggör variationerna och gör dikotomierna till "universella" analytiska begrepp.
- ⁵⁹ Vi kan t.ex. tänka oss två parter som båda önskar ett arbetsuppdrag. Part A bestämmer sig för att tvinga part B att ta tillbaka sitt arbud. A väljer då att använda både fysisk direkt makt – informellt privat våld – parallellt med att använda indirekt makt genom hot.
- ⁶⁰ Se bl.a. Goody & Tambiah 1973; Goody, Jack, *The Development of the Family and Marriage in Europe*, Cambridge, 1985, 2:a uppl., Goody, Jack, *The Oriental, the Ancient and the Primitive: Systems of Marriage and the Family in the Pre-Industrial Societies of Eurasia*, Cambridge, 1990.
- ⁶¹ Se bl.a. Arnórsdóttir, 1990. Dessa exempel på indirekta och direkta maktformer och -metoder varierar naturligt nog beroende på vilken samhällstyp det gäller. Kvinnor har troligen helt andra möjligheter till direkt makt i ett jordbruksamhälle där en av målsättningsarna med äktenskapet är att överföra egendom än i ett jägar/samlarsamhälle där den primära målsättningen med äktenskapet var att knyta släktskapsband för att därigenom bl. a. förhindra stamkrig. En annan målsättning var att förhindra för starkt ingifte och inavel.
- ⁶² Se t.ex. Arnórsdóttir, 1990. En annan källa är Aristofanes komedi *Lysistrate* som beskriver kvinnans sexuella makt och mannens vanmakt.
- ⁶³ Se bl.a. Arnórsdóttir, 1990.
- ⁶⁴ Jämför Sverre Bagges föreläsning på Senter for humanistisk kvinneforskning, Bergen, november 1992.
- ⁶⁵ Lerner, 1986, s. 30.
- ⁶⁶ Leacock, 1987, s. 37.
- ⁶⁷ Samma ställe. Min kursivering.

- ⁴⁴ Sanday, Peggy Reeves. *Female Power and Male Dominance: On the Origins of Sexual Inequality*. New York 1981, s.111. Min kursivering. Det kan diskuteras vad Sanday avser med "utanför hushållet". Antingen kan det vara utanför själva kärnfamiljens "husväggar" så att det rör sig om varor och tjänster i närsamhället, eller så kan uttrycket avse området utanför närsamhället, andra stammar och frammanför samhällen.
- ⁴⁵ Se bl.a. Keesing 1981, Etienne & Leacock, 1980, Leacock, 1981 och Boulding, 1976.
- ⁴⁶ Se t.ex. Boulding, 1976, Leacock, 1981 och 1987 samt Sanday, 1981. När man t.ex. började utvinna metaller uppstod ett behov av specialisering som inte varit nödvändig för överlevnaden tidigare. Enligt Boulding var kvinnorna förhindrade från att delta i detta p.g.a. att de var bundna vid hemmet och att de hade för lite tid. Boulding 1976, s.126, 161-172. Det kan m.a.o. vara denna specialisering som gradvis utesluter kvinnorna från de viktiga besluten "beyond household levels". Detta är en tanke som Lerner varken följer upp eller diskuterar trots att hon använder både Sandays och Bouldings forskningsresultat.
- ⁴⁷ Leacock, 1981. Se även Boulding, 1976; Keesing, 1981 och Leacock, 1987.
- ⁴⁸ Lerner refererar Darlington på följande sätt: "Tribes achieve this by sexual control, by rituals structuring males and females into appropriate sex roles, and by resorting to abortion, infanticide and homosexuality when necessary." Lerner, 1986, s. 47. Min kursivering. Det är alltså båda könens sexuella beteende som dirigeras av stammens kollektiva intressen.

SUMMARY

Gerda Lerner is the first historian that attempts to provide a holistic theory of the rise and development of the patriarchy. In her book, *The Creation of Patriarchy*, she tries to explain when, how and why both men and women, together, have developed and institutionalized a patriarchal form of social organization.

The historian Kristin Natvig Aas claims in her analysis that Lerner, because of her unnuanced definition of power, fails to show how the execution of power of men and women differs in time, and varies in social and cultural contexts. A society where women as a group have had "total" power over men as a group has never existed. However, Lerner seems to forget that there has never existed a society where men as a group have had "total" power over women as a group either.

Power is, and will always be, a concept consisting of many aspects. By making subtle distinctions between these different sides of "power", and asking open questions about who exert power over whom and in which situations, can we reach a better understanding of the timely change of balance of power between men and women.

It is evident that a continued discussion about this among historians and feminists is essential. Only through studying the nuances and depth of the power concept and the exertion of power, can we create fruitful and valid models to explain the balance of power between men and women.

Kristin Natvig Aas
Historisk institutt
Universitetet i Bergen
Sydnes plass 9
N-5007 BERGEN